Florica Dimitrescu

SINTAGME RECENTE ALCĂTUITE CU TERMENI CROMATICI

Este unanim ştiut că un bun dicţionar, în special unul cu caracter ştiinţific sau practic, ar trebui să cuprindă nu numai multiplele sensuri ale diverşilor termeni înregistraţi, dar şi cele mai importante şi mai frecvente sintagme în care figurează aceştia. Din capul locului trebuie afirmat cu tărie şi susţinut că dicţionarele ce servesc la învăţarea unei limbi, cele bilingve, trebuie să conţină cât mai multe asemenea sintagme. Din acest punct de vedere, având experienţa lucrului cu multe dicţionare de acest tip, socotesc ca un adevărat model, dintre ultimele apariţii referitoare la limba noastră, *Marele dicţionar român-polon (Wielki slownik rumunsko-polski* – WS r–p), Krakow, 2010, gândit şi elaborat de lingvista poloneză Halina Mirska Lasota – admirabila noastră studentă de la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti de acum multe decenii, care, din păcate, s-a stins din viaţă înainte de a-l vedea tipărit – şi continuat, mult îmbogăţit, pe baza principiilor stabilite de iniţiatoare, de excelenta profesoară de română de la Cracovia, Joanna Porawska. Acesta este motivul pentru care, în prezentarea relativ amplă pe care am dedicat-o acestui dicţionar în articolul *Pe marginea* (în *Lexic*, pp. 225–233) am subliniat, de exemplu, la paginile 228–229, tocmai atenţia acordată aici, pe bună dreptate, sintagmelor din română, pentru ca utilizatorul să fie familiarizat şi cu mulţimea celor mai des folosite care, uneori, sunt împrumutate din alte limbi, iar alteori – şi acesta este cazul cel mai răspândit – reprezintă chiar specificul limbii respective. Câteva exemple la întâmplare din WS r–p, altele decât cele prezente în articolul *Pe marginea*; astfel, la rom. *basma* – pol. *chustka,* se înregistrează sintagma românească *a scoate pe cineva basma curată*, în limba polonă *wybielac kogos*, la *minge*, în pol. *pilka*, expresia *a bate mingea*, în pol. *uderzac pilke*, la *trib*, pol. *plemie*, unitatea lexicală *triburi nomade*, în pol. *plemiona koczownicze* etc. etc. Spre lauda autoarelor, am specificat uneori în *Pe marginea* că în WS r–p a fost inserată şi o serie de sintagme ale limbii române care nu figurează de exemplu în DEX 2012, dicţionar apărut după trei ani în raport cu WS r–p.

În cele ce urmează vom supune examinării unele sintagme din limba română actuală în care figurează culorile şi anume cele cercetate de noi de curând în articolul *Noutăţi*, unde am luat în consideraţie materialul prezent în fişierul *Dicţionarului de cuvinte recente*; suntem acum în faza de pregătire a ediţiei a IV-a, care sperăm să apară la 10 ani după ediţia a treia, deci în anul 2023. Este vorba, în cazul de faţă, de materialul lingvistic c r o m a t i c al limbii române prezent în unele n o i s i n t a g m e atestate în timp de patru ani, între 2013 şi 2016. Prima dată, 2013, nu este arbitrar

LR, LXVI, nr. 4, p. 461–470, Bucureşti, 2017

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

aleasă, ci reprezintă anul când s-a tipărit ediția a treia a DCR-ului, şi anume în februarie 2013, deci este vorba despre fişele extrase din presă imediat după această dată şi până la finele anului 2016, ceea ce înseamnă un răstimp de patru ani. Am studiat fişele excerptate în această perioadă şi am ajuns la concluzia că la un număr foarte ridicat de nume de culori analizate de noi în articolul *Noutăți* au fost înregistrate noi sintagme pe care socotim că este cazul să le discutăm în acest text. Iată s i n t a g m e l e r e c e n t e consemnate în presa românească, iar uneori numai auzite la posturile de televiziune, de obicei în prealabil, uneori precedând cu o zi difuzarea lor în scris în presă:

Arhilexemul *alb* apare în domeniul sportiv în două binoame: 1) *alb-verzii*, în „*Alb-verzii* s-au impus categoric". Ev.z. 23 III 2015, p. 23, în care sintagma traduce denumirea din engleză a echipei de rugby a Irlandei, şi 2) *alb-violeții*, în „*Alb-violeții* se pregătesc de colaps. Echipa nu mai primeşte bani de la Primăria Timişoara de peste trei luni". Ev.z. 15 X 2015, p. 22, care se referă la fotbaliştii ACS Poli din Timişoara, sintagmă alcătuită, mai mult ca sigur, în interiorul limbii române. Se observă uşor că s-au folosit, pentru specificarea echipelor, culorile vestimentației purtate de cei ce alcătuiesc respectivele formații sportive (v. *Teme*, pp.76–77); acest procedeu din sport – deoarece culorile hainelor purtate de echipele sportive sunt uşor vizibile din tribune – probabil s-a uzat mai întâi la echipele din străinătate şi astfel a servit drept exemplu şi la formațiile din unele ramuri ale sportului din țara noastră. Pentru a lămuri acest aspect ne-am adresat dlui Răzvan Niculescu – fiul binecunoscutului regretat antrenor român Angelo Niculescu –, care ne-a confirmat că denumirile de acest fel ale echipelor de la noi s-au orientat după cele similare din străinătate.

O sintagmă mai rară, din categoria celor medicale de această dată, dar despre care ştim prea puțin până în momentul de față, este *autopsie albă*, care are caracterul unui *hapax legomenon* odată ce, în ceea ce ne priveşte, până acum am întâlnit-o o singură dată în presă, de curând, referindu-se însă la fapte din trecut, din anul 1971: „Profesorul-doctor Moise Terbancea, directorul Institutului Medico-Legal din Bucureşti, îi spuse confidențial [colonelului Ceacanica care făcea o anchetă despre cauzele unei morți suspecte în anul 1971] că se aflau în fața unei *autopsii albe*. Nu se constataseră semne evidente ale unei asfixii mecanice şi nici alte semne de violență şi era îngrijorat că nu va putea să exprime o concluzie clară privind cauza morții". „22", 28 IX 2015, p. 12. În acest exemplu sensul sintagmei este „autopsie cu ocazia căreia nu s-a aflat cauza morții cercetate", aşa cum ne-a informat, cu amabilitate, dl doctor Ştefan Dimitriu, şeful laboratorului de prosectură al Institutului Medico-Legal din Bucureşti, pe care l-am consultat în această privință. Acesta însă nu ne-a putut lămuri asupra originii lingvistice şi nici asupra vechimii sintagmei *autopsie albă*, pe care Domnia Sa nu o cunoştea decât din tratatele româneşti de medicină legală, ceea ce ar putea conduce către ideea că am avea de a face cu o unitate lingvistică născută în spațiul limbii române. Însă fiind un termen ştiințific ne putem întreba dacă nu cumva nu este un calc după un model străin, cum pare a

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

fi mai aproape de adevăr, deoarece este ştiut că sintagmele cu caracter strict ştiinţific, în marea majoritate a cazurilor, nu sunt creaţii româneşti ci sunt calchiate după alte limbi... Şi totuşi, până acum, de exemplu în limbi de mare circulaţie ca engleza şi franceza, nu am întâlnit sintagma discutată – *autopsie albă*. Acesta ar putea fi un semn ca cercetările, în cazul în speţă etimologice, să fie lărgite…

Albul apare şi sub forma unei sintagme probabil împrumutate direct din engleză – *all white* „total alb": „Poşetele colorate le poţi purta şi la ţinutele *all-white* fiind pata de culoare ce atrage priviri". kudika.ro, 23 VII 2013 – deşi nu ar fi exclus să se fi născut şi direct în limba română.

Arhilexemul *albastru* se remarcă mai de curând într-o sintagmă de „cod de pericol", *albastru-prudent*. Totul a început din seara zilei de 13 XI 2015, când, la ora locală 23,30 s-a declanşat teroarea unanimă din Paris produsă de mai mulţi kamikaze jihadişti care au acţionat simultan în nu mai puţin de şase puncte din oraşul luminii şi s-a soldat cu un număr imens de 481 de victime, dintre care 132 de morţi (cei mai numeroşi se aflau într-o sală de concerte) şi 349 de răniţi (printre victime s-au găsit, din nefericire, şi patru români, doi tineri decedaţi şi doi răniţi). Ca urmare, în Franţa s-a instituit starea de urgenţă şi s-au luat măsuri rapide, printre care şi implicarea forţelor armate, iar din 15 XI 2015 s-au efectuat primele atacuri aeriene asupra sediului ISIS din Siria. La noi în ţară s-au înregistrat reacţiile chiar imediat a doua zi după atacuri, deci din 14 X 2015, prin instituirea unui nou cod de risc referitor la nivelul de alertă teroristă exprimat printr-o sintagmă denumită cu ajutorul culorii *albastru*: *albastru-prudent*, pe care am consemnat-o ca atare dimineaţa la ora 11, la telejurnalul de la canalul *Realitatea TV*. Mai mult ca sigur că prima dată, ora de început a folosirii acestei sintagme a fost însă mai de dimineaţă, când s-au difuzat primele telejurnale, de ex. la *Pro TV* la ora 6, iar la *Realitatea TV* la ora 7. Se prezintă astfel un caz extrem de rar când prima atestare poate fi precizată nu numai cu z i u a ci chiar şi cu o r a din ziua respectivă… Noua sintagmă s-a repetat şi la alte posturi de televiziune, de pildă la TVR 1 după câteva luni, în ziua de 22 III 2016, la ora 14, de data aceasta după un alt mişelesc atac terorist, de la Bruxelles: „*Albastru-precaut* [se utilizează] când este un risc mare".

O altă sintagmă recentă, referitoare de asemenea la anumite tipuri de alerte teroriste, este cea care atrage atenţia asupra tot a unui (acelaşi sau un alt?) stadiu al alertei exprimată prin unitatea *precaut-albastră* pe care am înregistrat-o de mai multe ori în transmisiunile de la diferite posturi de TV, dar a fost atestată şi în presa scrisă la distanţă de o lună după atacurile de la Paris, discutate imediat *supra*: „În ciuda ameninţărilor crescânde, România menţine nivelul de alertă teroristă *precaut-albastră*". Ev. z., 15 XII 2015, p. 24. Ne putem întreba dacă cele două determinative – *precaut* şi *prudent* – (în fapt sinonime, după cum figurează îngemănate şi în DS s.v. *precaut* şi s.v. *prudent*) reprezintă grade diferite de alertă sau este vorba de aceeaşi alertă. Pentru a fi, la rândul nostru, circumspecţi, ne gândim, pornind de la verbul prezent în textul imediat precedent, *menţine*, că, de fapt, se referă la

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

acelaşi grad de alertă ca mai sus, dar exprimat printr-un sinonim, al lui *prudent, precaut*, folosit însă cu altă topică în respectiva sintagmă! Ni se pare mai realistă această interpretare, mai ales că, din fericire, în luna care a trecut între data atentatelor din 13 noiembrie 2015 şi 15 decembrie 2015 nu au mai avut loc altele… Ar fi vorba aici de simpla traducere cu un sinonim perfect a unei unici sintagme din limba franceză, şi nu a două sintagme. Având în vedere rapiditatea cu care se preia şi se transmite o astfel de ştire a unui atac terorist, în cazul de faţă pare mai plauzibilă această interpretare… Exemplul de acum este unul foarte edificator pentru a sublinia că memoria prezentului trebuie folosită, mai bine zis „exploatată", în toate situaţiile cât mai rapid, în acel moment iniţial ea fiind infinit mai clară în raport cu orice altă cercetare ulterioară a cazului, de ex. peste luni sau chiar ani de zile… Autorii unui dicţionar de cuvinte recente (în care ar fi normal să se insereze şi sintagmele aferente, după cum am preconizat mai sus) trebuie, pe cât posibil, să fie „pe fază". În acest fel, cunoscând circumstanţele în care s-a petrecut un fapt, se va putea da un „diagnostic" mai precis (în speţă, una sau două sintagme) şi, ca urmare, şi o etimologie mai exactă (aici este vorba de un fapt petrecut în Franţa şi cum limba prin care s-a dat alerta a fost franceza, sintagma – fie că s-a tradus în limba noastră prin *albastru-prudent*, fie prin *precaut-albastru* – este, cu siguranţă, fără nicio urmă de dubiu, de provenienţă franceză. În această situaţie în română socotim că este vorba de o aceeaşi sintagmă prezentă în două variante: *albastru-prudent* / *precaut-albastru*.

O altă sintagmă aparent şi mai recentă decât cele precedente alcătuite cu culoarea *albastru* este *preţ albastru*, „preţ mai mic, mai ieftin", afişat pe cartoane albastre la unele unităţi comerciale, de ex. la magazinele *Profi:* „La *Profi* a început săptămâna *preţurilor albastre*" text auzit la *Realitatea TV*, la telejurnalul din 21 XI 2016, la ora 13, şi repetat zile în şir.

Arhilexemul *roşu* figurează în sintagma *linia roşie* cu sensul unei „linii imaginare peste care nu este normal să se treacă", precum în: „Oricât ai vrea să nu calci *linia roşie*, lucrul nu e posibil, de vreme ce nimeni nu mai ştie unde se află această linie care desparte ce este permis de ce nu este". Rom. lit., 1–2 (ianuarie) 2015, p. 33; sintagma aceasta a fost consemnată şi mai târziu, după opt luni, în declaraţia făcută de doctorul Raed Arafat – „părintele SMURD-ului", instituţie sanitară pusă în slujba românilor în cazuri extrem de grave – la telejurnalul de la canalul *Realitatea TV* din 25 VIII 2015, la ora 12: „*Linie roşie* de accident foarte grav". Interesant este că în franceză sensul de „barieră, linie peste care nu se trece" îl deţine un alt termen cromatic, de această dată *blanche*, în sintagma *ligne blanche*, după cum este indicat în PR 2006.

Sintagma *steag roşu*, folosită în ţara noastră vara la mare, reprezintă avertismentul de a nu se intra în Marea Neagră când aceasta este în stare de agitaţie deosebită: „Începând de astăzi, 9 august, şi încă două zile următoare, este arborat

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

steagul roşu pe întregul litoral al Mării Negre, date fiind valurile uriaşe cam de 2 metri", avertisment anunţat la *Realitatea TV*, reiterat la diferite telejurnale din ziua de 9 august 2015. Totuşi sentimentul nostru este însă că această sintagmă este mai veche decât cea atestată în vara anului 2015.

Culoarea roşie se regăseşte şi în sintagma, de această dată de sorginte medicală, *plan roşu*, al cărei sens a fost explicat de doctorul Raed Arafat la emisiunea de la TVR 1 de la ora 21, din 31 X 2015, şi anume că aceasta se pune în funcţie imediat ce este vorba de un accident colectiv cu morţi şi cu mulţi răniţi, oricum cu minimum 8 victime. Noul concept a fost introdus relativ recent de către acelaşi doctor Arafat, după model francez, şi alerta a fost declanşată după izbucnirea incendiului tragic la *Clubul Colectiv* din Bucureşti în seara zilei de 30 X 2015, care, în final, a făcut să se înregistreze un număr extrem de ridicat de persoane moarte şi anume 64, ca şi multe altele grav rănite…

Arhilexemul *roşu* figurează şi în sintagma cu caracter meteorologic *cod roşu* în avertismente de vreme de căldură excesivă: „Afară este caniculă, este *cod roşu* de căldură. Nu mai putem suporta". Ev.z., 5 VIII 2014, p. 3. Alături de *roşu*, numele culorilor *galben* şi *portocaliu* apare în repetate avertismente meteorologice din nemaipomenit de călduroasa vară din anul 2015, mergând până la 38–39 de grade (urmată de o scurtă perioadă extrem de friguroasă de până la 14 grade), de exemplu în sintagmele „*cod roşu* / *cod portocaliu* de căldură ridicată şi de confort scăzut" care au apărut la mai multe telejurnale din zilele de 8 şi 9 august 2015 la televiziunea naţională. *Codul galben* se foloseşte şi la avertismentele de ploi, cum s-a înregistrat şi în scris, în presă: „Meteorologii au emis o avertizare *cod galben* pentru Bucureşti şi 33 de judeţe, unde începând de ieri după-amiază şi până în această noapte vor fi ploi torenţiale, vijelii şi descărcări electrice". R.l., 18 VIII 2015 p. 7. La fel sunt utilizate frecvent şi sintagmele *cod roşu*, *cod portocaliu* referitor nu numai la cantitatea de apă a ploilor, dar şi în alte situaţii puţin spus neplăcute precum în: „Judeţul Dolj se află pe «cod roşu» din cauza infestării apei". Ev.z., 31 VII 2015, p. 4.

Arhilexemul *negru* apare, dar nu prea frecvent, sub forma sintagmei *all black* „total negru", perfect antonimă lui *all white*, discutată *supra*: „Dintre vedetele masculine, Robert Pattinson a ieşit în evidenţă. Vedeta a îmbrăcat un costum masculin *all black*, făcând furori printre domnişoare". Ev.z., 11 IX 2014, supliment, p. 58. După cum se poate uşor remarca, este vorba de un împrumut din engleză (unde *all black* este reprezentat şi prin sigla A B), limbă în care se referea la început la echipamentul în această cromatică, cea mai închisă dintre toate, folosit de o echipă de rugby din Noua Zeelandă: „*All blacks* în finala mondială: Noua Zeelandă a acces în finala Cupei Mondiale de rugby după ce a bătut Africa de Sud". L., 26 X 2015, p. 21. De remarcat că acestui *all-black* îi corespunde, într-o fază anterioară a românei, dar apropiată de cea abordată acum, sintagma *negru-total* prezentă în articolul nostru *Culori*, p. 63, într-un text ceva mai vechi, din anul 2001. Ne putem întreba: *negru total* este traducerea din engleză a lui *all black* sau este o formaţie născută în interiorul

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

limbii române? În stadiul actual al cercetării noastre nu este prea uşor de dat un răspuns absolut sigur la această legitimă întrebare… Remarcăm că la începutul anului în curs, 2017, *all black* este „tradus" prin „ținută monocromă, neagră". WP, 17–19 II 2017, p. 36.

De asemenea, engl. *black* se regăseşte şi în sintagma, prezentă ca atare în limba română, *black week* utilizată în limba noastră în limbajul specializat al comerțului, şi care a apărut des, de ex., în telejurnalul de la *Realitatea TV* din 11 VIII 2015, în care se vorbea despre o săptămână de cumpărături cu prețul redus, deci „chilipiruri", prin formularea „*black week* la *Flanco* în săptămâna 17–22 august 2015" Evident că originea acestei sintagme este engl. *black week*, preluată astfel direct din engleză, unde s-a născut la sfârşitul secolului al XIX-lea, mai exact în anul 1899, când, într-o „săptămână neagră", între 10 şi 17 decembrie, englezii au pierdut războiul lor cu burii din sudul Africii. Legătura dintre război şi comerț nu ni se pare însă prea uşor de făcut! De asemenea, este greu de înțeles de ce *black* are aici o accepție pozitivă, când *negru* este unanim impregnat cu o semnificție negativă…

O altă sintagmă cu un element cromatic care şi-a făcut loc, şi de această dată tot în terminologia comerțului românesc, este *black friday*, „vinerea neagră", ziua de vineri care şi-a început istoria din anii '60 ai secolului al XX-lea: aceasta este prima vineri după săptămâna când în America se sărbătoreşte *thanksgiving day*, „ziua recunoştinței", zi în care s-a instalat obiceiul de a se mânca, de obicei cu prilejul unei mese comune cu familia sau cu prieteni apropiați, curcan umplut şi garnisit cu tot felul de legume. Vinerea următoare, *black friday*, este considerată ziua de început a sezonului sărbătorilor de iarnă, precum şi ziua reducerilor în care ne întâmpină reclame la mai multe posturi de televiziune de la noi de tipul „*black friday* în magazinele *Media Galaxy*"; aceste reclame, fiind frecvent repetate, credem că se vor fi imprimat măcar în mintea unor concetățeni, poate chiar cu o forță mai mare decât dacă ar fi fost atestate numai prin scris, în presă ca, de ex. în „Unde vei găsi reduceri de *black friday*. Pe 20 noiembrie, vor da startul scăderilor de preț ce pot ajunge şi la 90%, cele mai mari magazine din România. Campania durează, în cele mai multe cazuri, trei zile". Ev.z., 18 XI 2015, p. 11. Tot ceea ce ne pune pe gânduri este de ce *black* în ambele sintagme puse în discuție acum – *black week* şi *black friday* – au dobândit o conotație pozitivă, „zile sau săptămâni faste pentru comerț", în timp ce *black* este unanim ştiut că este impregnat cu o semnificație negativă, pentru a nu mai aminti de ziua de vineri „extinsă" la trei zile aşa cum apare în ultimul citat… Ce să mai spunem de ziua de astăzi, când redactez aceste rânduri, 1 iunie 2017, când am auzit la canalul *Realitatea TV*, la ora 11, 30 despre ziua de *friday* care durează … 7 zile, între 7 şi 14 iunie a.c.!

Un sens normal total negativ are sintagma engl. *black hat*, recent întâlnită în limba română, introdusă ca atare din limba engleză: „În pelicula de față, chinezii şi americanii fac echipă pentru a-l captura pe «*black hat*»-ul (*hacker* care acționează din pură răutate şi pentru câştigul personal), care vrea să paralizeze rețeaua bancară internațională". *TV mania* 43, 2015, p. 8, din care reiese clar şi sinonimia dintre

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

sintagma discutată, *black hat*, şi termenul mai de mult pătruns şi deja, din păcate, instalat în conştiinţa şi în limba română, *hacker* (discutat pe larg în articolul nostru *Denumirile*, în *Teme*, pp. 356–358).

Arhilexemul *negru* este prezent de asemenea în mai multe sintagme, de această dată, născute în limba noastră, cu accepţia sa negativă predominantă, dintre care în *topul negru*, o formaţie românească neinserată în dicţionare, referitoare la anumite regiuni din ţara noastră în care părinţii plecaţi la muncă în străinătate au lăsat un imens număr de copii singuri acasă. Astfel, un articol de ziar are titlul „Suceava în *topul negru*" care se continuă cu „explicaţia": „judeţul cu cei mai mulţi copii rămaşi singuri, înregistraţi la DGASPC, era Suceava (8538 copii), urmat de Bacău (7281) şi Neamţ (5740 copii). La polul opus este Ilfov şi Bucureşti". Ev.z., 21 VIII 2015, p. 2.

Tot o sintagmă cu semantică negativă cu arhilexemul *negru*, născută pe sol românesc, apare şi într-o altă formaţie – *bilanţ negru*, surprinsă de două ori în acelaşi citat: „Sorin Oprescu, *bilanţ negru*, la şapte ani de mandat… Nicuşor Dan a prezentat, în numele USB (*Uniunea Salvaţi Bucureştiul*), un *bilanţ negru* al lui Sorin Oprescu la Primăria Capitalei". AS, 1181, VIII 2015, p. 2.

După cum se poate constata, în etapa de timp supusă cercetării, de patru ani, s-a înregistrat un număr de 17 sintagme noi: *alb-verzii*, *alb-violeţii*, *autopsie albă*, *all white*, *linia roşie*, *steag roşu*, *cod roşu*, *cod portocaliu*, *cod galben*, *plan roşu*, *preţuri albastre*, *all-black*, *black week*, *black Friday*, *black hat*, *top negru*, *bilanţ negru*, la care se adaugă una ce apare în două variante: *albastru-prudent* / *precaut-albastră*, deci un total de 18 noi sintagme. În aceeaşi perioadă am putut atesta şi o serie de alte sintagme mai de mult cunoscute în română, dar fie neînregistrate în dicţionare, fie prezente, dar fără exemplificări şi, se ştie – cel puţin de la Voltaire încoace! – că un dicţionar este un simplu schelet, dacă nu conţine citate, singurele doveditoare ale vitalităţii unor sensuri, expresii, sintagme. Pornind de la acest principiu ştiinţific, considerăm că este bine să le exemplificăm cu citate şi pe acestea, deşi în limba vorbită sunt ştiute de mult. Aici ne referim la trei sintagme dintre care cel puţin primele două sunt familiare de mai multă vreme majorităţii vorbitorilor limbii române: *sport alb*, *halate albe*, (*boala*) *limbii albastre*.

Astfel, arhilexemul *alb* figurează într-o sintagma cunoscută nu numai sportivilor români, care pentru *tenis* uzitează şi sinonimul său perfect *sportul alb*, pe care, însă, dicţionarele noastre nu îl consemnează, în pofida frecvenţei sale masive. Există însă o excepţie şi anume DA, unde este inserat în tomul al X-lea, partea a 5-a, *spongiar-swing*, volum apărut în anul 1994, dar trebuie menţionat că nici aici nu se găseşte niciun exemplu care să ilustreze sintagma în discuţie. De aceea, vom prezenta două citate, din păcate „tardive" – în raport cu data reală a începerii prezenţei în limba noastră a sintagmei –, aparţinând realităţilor din zilele noastre – dar suntem de părere că oricând este mai binevenit ceva decât nimic. Şi, în fond, de undeva trebuie să se înceapă datarea unor termeni, nutrind speranţa că, la un moment dat,

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

se vor ivi şi unele predatări. Menționăm că în dicționarele noastre DEX 2012 sau DOOM acest termen, specific specialității noastre, nu este înregistrat!) În această situație, dăm două exemple din actualitate: „Poveşti din tenis. Ură şi iubire în *sportul alb*”, *Cultura*, 32, 27 VIII 2015, p. 37; „După aparențe, tenisul, *sportul alb*, sportul eleganței, ar ține de specia paradoxului.” *Cultura*, 33, IX, 2015, p. 31.

Albul figurează deseori şi în sintagma *halat alb* – sinonimă cu *doctor* – cu mai vechi dovezi de existență în limba română (v. Zafiu, *M*., în R. lit., 27 1994, p. 9) dar, din păcate, nici aceasta nu este măcar semnalată în dicționarele noastre şi cu atât mai puțin nu este exemplificată, ceea ce vom face acum prin două citate din zilele noastre: „Revolta *halatelor albe* [pentru o salarizare demnă de un cadru medical] sperie autoritățile”. Ev.z., 18 VIII 2015, p. 19, sau „Revolta *halatelor albe* marchează lupta pentru reforma reală a sistemului de sănătate fără «şpagă la plic»”. Ev.z., 25 VIII 2015, p. 4. Este aproape de neînțeles de ce această sintagmă nu a fost înregistrată în dicționarele curente, de ex., în DEX sau în DS; prezența sa însă nu a fost considerată, pe drept cuvânt, a fi necesară în MDN sau în DCR, tocmai din cauză că, având un anumit „stagiu” şi, deci, „circulație” în română, nu era socotită a face parte din categoria sintagmelor recente. Oricum, măcar acum, responsabilii cu dicționarele ştiințifice ale limbii române, de ex. DLR-ul sau chiar DEX-ul – la care ar trebui să se alăture un DS actualizat, pentru a nu mai aminti de necesitatea unui *Dicționar cromatic* adus la zi – dată fiind sărăcia acelui DTC apărut acum exact 20 de ani în urmă – ar urma să rezolve această regretabilă lacună.

Arhilexemul *albastru* se remarcă în sintagma medicală (boala) *limbii albastre*, sintagmă cunoscută în limba engleză, deoarece în Anglia a fost mai întâi diagnosticată această maladie cu puțin timp înainte de anul 2013, dar pentru care dispunem în română de două citate din anul imediat următor: „Mai multe bovine din județul Buzău au fost diagnosticate cu «boala *limbii albastre*». Aceasta nu este periculoasă pentru om, dar produce pagube în procesul de eradicare: eutanasierea [termen relativ cunoscut, dar adăugat recent în DOOM] vitelor, ecarisarea teritoriului, dezinfectarea etc. Agenția Națională Sanitar-Veterinară a informat UE despre cazurile din țara noastră”. Ev.z., 26 VIII 2014, p. 2; „Ferme de carantină pentru boala *limbii albastre*”. Ev.z., 6 X 2015, p. 10.

În fine, trebuie specificat că unele importante coduri „colorate”, începând cu cel *roşu*, care indică cel mai ridicat grad de gravitate, şi sfârşind cu cel *alb*, cel mai puțin periculos, care apar în mediul medical relativ la urgența intervenției asupra bolnavilor aduşi în centre medicale cu ambulanța, au fost discutate de Ciolan în MC, p. 72, şi inserate în DCR3 s.v. *cod*. Acum doar le-am amintit, pentru că, fiind vorba de utilizări mai vechi ale culorilor în sintagme, nu intră în sfera cercetării de față, care se bazează pe material lingvistic recent.

Înainte de a încheia credem necesar să atragem atenția – deşi nu este pentru prima oară când procedăm astfel în încercările noastre de a d a t a cuvintele şi sintagmele recente ale limbii române – că trebuie afirmat şi răs-afirmat că datele

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

atestărilor de mai sus nu trebuie considerate ca echivalente cu datele „de naştere" ale elementelor lexicale respective, ci trebuie privite ca prime încercări de a stabili datarea lor; aceasta, din simplul motiv că în lingvistica românească o cercetare de acest tip nu are o anumită tradiţie, aşa cum se întâmplă în alte spaţii lingvistice. Din această perspectivă ne aflăm într-un stadiu incipient, dar, dacă ne dorim să ajungem pe un plan egal cu alte limbi unde datarea reprezintă o (veche) preocupare, trebuie perseverat!

În legătură cu unele probleme discutate mai sus facem o propunere care poate va interesa Sectorul de lexicografie al *Institutelor de lingvistiscă*. Cum vor trece mai mulţi ani până să apară totalitatea volumelor DLR-ului „actualizat" cu noile cuvinte sau cu sintagme recente intrate în română între timp, s-ar putea lua iniţiativa ca, pe baza materialului cuprins în diverse lucrări lexicologice actuale sau în dicţionare de neologisme româneşti – dintre care DCR şi-a propus dintru început să dateze cuvintele – să se ordoneze alfabetic noutăţile lexicale inserate în acestea, selectându-se exclusiv cele care figurează cu citate din surse sigure. Acestea vor fi sursa din care vor extrage redactorii noului DLR sau al unui viitor *Dicţionar-tezaur al limbii române* materialul lexical cu care limba română se îmbogăţeşte în proporţii nebănuite, în special în perioade de efervescenţă ştiinţifică, precum acum, care „produc" nu numai noutăţi ştiinţifice şi tehnice, ci şi lexemele aferente cu care sunt denumite. A câta dovadă că lexicul este unul dintre vectorii cei mai activi ai dinamicii limbii noastre?

BIBLIOGRAFIE, SURSE

ADLRA = *Aspecte ale dinamicii limbii române*, coordonator Gabriela Pană Dindelegan, Bucureşti, 2002.

AS = *Formula AS*, revistă, Bucureşti, după 1990.

Ciolan, MC = Alexandru Ciolan, *Misterele cuvintelor,* Bucureşti, ed. a II-a, 2013.

CP = *„Cuvinte potrivite", omagiu doamnei Maria Marin, la aniversare*. Coordonatori: Daniela Răuţu, Adrian Rezeanu, Dana Mihaela Zamfir, Bucureşti, 2013.

Cultura = *Cultura*, revistă, după 1990, Bucureşti.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti, din 1913.

DCR1, DCR2 = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, Bucureşti, ediţia I, 1982, ediţia a II-a, 1997.

DCR3 = Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a III-a, Bucureşti, 2013.

DEX 2012 = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, ediţia a II-a revizuită.

Dimitrescu, *Culori* = Florica Dimitrescu, *Despre culori şi nu numai. Din cromatica actuală*, în ADLRA, 2002; trimiterile se fac la Dimitrescu, *Teme*, pp. 51–84, 2014.

Dimitrescu, *Cromatica* = Florica Dimitrescu, *Note asupra unor denumiri din cromatica actuală*, în *Studii*, 2011; trimiterile se fac la Dimitrescu, *Teme*, pp. 265–273, 2014.

Dimitrescu, *Denumirile* = Florica Dimitrescu, *Denumirile unui hoţ special şi ale „anturajului" său*, în CP; trimiterile se fac la *Teme*, pp. 351–358, 2014.

Dimitrescu, *Lexic* = Florica Dimitrescu*, Din lexicul limbii române vechi – şi nu numai*, Bucureşti, 2014.

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)

Dimitrescu, *Pe marginea*	= Florica Dimitrescu, *Pe marginea unui excelent dicţionar român-polon*, în *Lexic*, pp. 225–233.
Dimitrescu, *Noutăţi*	= Florica Dimitrescu, *Noutăţi în denumirile unor nuanţe cromatice*, Bucureşti, 2017 (sub tipar).
Dimitrescu, *Teme*	= Florica Dimitrescu, *Teme lexicale actuale (începutul secolului al XXI-lea)*, Bucureşti, 2014.
DLR	= Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, serie nouă. Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi, din 1956.
DOOM	= *Dicţionarul ortografic, ortoepic, morfologic al limbii române*, ediţia a II-a, coordonator Ioana Vintilă-Rădulescu, Bucureşti, 2005.
DS	= Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicţionarul de sinonime al limbii române*, Bucureşti, 1997.
DTC	= Eugen Bulai, *Dicţionar de termeni cromatici,* Bucureşti, 1997.
Ev.z.	= *Evenimentul zilei*, ziar, după 1990, Bucureşti.
kudica.ro	= ediţie on line a publicaţiei *Kudika*, Bucureşti, după 1990.
L	= *Libertatea*, ziar, după 1990, Bucureşti.
MDN	= Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme*, ed. a IX-a, Bucureşti, 2007.
PR 2006	= *Petit Robert*, Paris, 2005.
PRO TV	= *PRO TV*, post TV, după 1990, Bucureşti.
R.l.	= *România liberă*, ziar, înainte şi după 1990, Bucureşti.
Rom. lit.	= *România literară*, revistă, înainte şi după 1990, Bucureşti.
Realitatea TV	= *Realitatea TV*, post TV, după 1990, Bucureşti.
Studii	= *Studii de lingvistică. Omagiu Doamnei profesoare Angela Bidu Vrănceanu*, editori Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Alice Toma, Rodica Zafiu, Bucureşti, 2011.
TVR I	= TVR I, canalul naţional de televiziune, Bucureşti.
TV mania	= *TV mania*, revistă, după 1990, Bucureşti.
WP	= *Weekend plăcut*, supliment al ziarului *Adevărul*, după 1990, Bucureşti.
WS r–p	= Halina Mirska Lasota, Joanna Porawska, *Wielki slownik rumunsko-polski*, Krakow, 2009.
Zafiu, *M.*	= Rodica Zafiu, *Metonimii*, în R. lit. 27, 1994.
„22”	= „22”, revistă, după 1990, Bucureşti.

COLLOCATIONS RÉCENTES COMPOSÉES DE TERMES CROMATIQUES

(Resumé)

Ayant à la base du matériel lexical récent, l’auteur examine dans l’article présent plusieurs syntagmes qui se sont créés dans les dernieres années; elles portent sur des domaines assez différents, comme la médecine, le commerce, la météorologie ou bien le sport.

Cuvinte-cheie: dicţionar, sintagmă, terminologie cromatică, datarea cuvintelor.

Mots-clés: dictionnaire, syntagme, terminologie chromatique, la datation des mots.

Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere
Bucureşti, Str. Edgar Quinet, nr. 5–7

BDD-A28111 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:23 UTC)